

חוברת 30 עוסקת בהבטים שונים של היצירה הספרותית של היהודים בכמה תפוצות במרחב התרבות הערבית ושל היהודים יוצאי ספרד. המאמרים ברובם דנים בהקשרים רב-לשוניים של היצירה הספרותית, כגון: דיון בשירים רב-לשוניים; או ביצירות באחת הלשונות היהודיות — וכל לשון יהודית היא ביסודה תרבות של לשונות שונות — או ביצירות המקיימות זיקות לתרבויות לשוניות שונות.

□ במאמר הפותח דן ד"ר יוסף טובי בתשבץ של הלשונות עברית, ארמית וערבית יהודית בשירת יהודי תימן. עיקר שירתם הכתובה היה בעברית, פיוטים בארמית נכתבו בתימן קודם המאה ה-16 והם מעטים בכמותם, גם יחסית למקומה של הערבית, שהחלה לחזור לשירתם במחצית הראשונה של המאה ה-15. המאמר דן בשירים דו-לשוניים ותלת-לשוניים, ובמיוחד בשירים מסוג זה מאת ר' שלום שבזי. המחבר מרצה בחוג לספרות עברית באוניברסיטת חיפה.

□ ד"ר אפרים חזן דן בשירה המשלבת שתי לשונות, עברית וערבית-יהודית, בצפון-אפריקה, בשורשיה הנעוצים בשירת ספרד וברקעה התרבותית. שירה זו, המכונה 'מטרוד' או רקמה, מסווג המחבר לארבעה טיפוסים ומביא דוגמות לכל טיפוס וטיפוס. המחבר מרצה בחוג לספרות עברית באוניברסיטת בראילן.

□ ד"ר מיכל שרף מביאה עיקרו של חיבור בירביבליוגרפי מאת דניאל חג'אג' על תולדות העיתונות והספרות הערבית-יהודית בתוניסיה בשנות 1862-1939. ספרות עממית זו המקיפה יותר מאלף כותרים לא זכתה עדיין לסיכום ביבליוגרפי מלא ולמחקר נאות. חיבורו של חג'אג', הכתוב בערבית-יהודית, ודאי אינו זמין לרוב הקוראים, ולבד מהיותו מקור נוסף לחקר הספרות הנדונה הוא גם עדות למודעות של משכילים יהודים בתוניסיה לספרותם העממית. המחברת מרצה במחלקה לספרנות ולביבליוגרפיה באוניברסיטת בראילן.

□ פרופסור אורה (רודריג) שורצולד סוקרת את ספרותם של יהודי יוון בעברית ובשתי הלשונות היהודיות ששימשו בניהם (יוונית־יהודית וספרדית־יהודית). המאמר מציין את סוגי היצירה, לרבות הספרות העממית שבעל־פה, בכל לשון ואת הרקע הלשוני של יצירות אלו.

המחברת היא פרופסור במחלקה ללשון עברית ולשונות שמיות באוניברסיטת בר־אילן.

□ ד"ר לואיס לנדאו דן ברומאנסה אחת על הגבירה והרועה, שמקורה היספאני (לא־יהודי) ובדרכי גילגולה בנוסחים יהודיים, בכתב ובעל־פה. ממעקב זה מסיק המחבר מסקנות בדבר דרכי הייחוד של הרומאנסה הזו, שאפשר, אך לא ודאי, כוחן יפה מעבר לדוגמה הנידונה.

המחבר מרצה על ספרות האגדה והספרות העממית במחלקה לספרות ולשון עברית באוניברסיטת בן־גוריון בנגב.

□ שמואל רפאל מצייע להבחין בין הרומאנסה והקאנסיון, שני הז'אנרים המרכזיים בשירה העממית של יהודי ספרד, לא על־פי אבחנות היסטוריות ותמאטיות, כדרכם של כמה חוקרים, אלא על־פי אבחנות ספרותיות. לדעתו, הרומאנסה היא יצירה אפית ביסודה, ואילו הקאנסיון הוא שיר לירי, הניכר בחומרים היהודיים שבו, מבטא חוויה אישית וזיקתו לחוויה ההיספאנית שונה מזו של הרומאנסה. המחבר מלמד במחלקה לספרות של עם ישראל באוניברסיטת בר־אילן.

□ שושנה וייך־שחק דנה במאמרה במורשת המוסיקאלית הספרדית־יהודית שבמארוקו שמושאה הוא טקסי־המעבר לסוגיהם: ברית־מילה, בר־מצוה, חתונה, אבל. היא דנה בטקסט של השירים (שלשונם מכונה חפית'ה), במאפיינים המוסיקאליים וברקע התרבותי שלהם.

המחברת חוקרת את המורשת המוסיקאלית של יהודי ספרד, במסגרת המרכז לחקר המוסיקה היהודית, האוניברסיטה העברית בירושלים.

□ עוד שני מאמרים, במדורים אחרים בחוברת, מתקשרים למוקד דיוננו. ד"ר תמר אלכסנדר במאמר ביקורת על קובץ חדש של סיפורי־עם, במקורם בספרדית־יהודית ובתרגום עברי, דנה במאפיינים של הסוג ובקבצים קודמים של סיפורי־עם בספרדית־יהודית. ד"ר אברהם אמזלג מציין את פועלו של הרב חיים רפאל שושנה ז"ל בחקר הפיוט של יהודי מארוקו.